

La conquesta del Perú, com la de la resta de l'Amèrica Llatina, és la crònica del xoc de dues civilitzacions i dos mons, que ens ha estat explicada pels vencedors. Una exposició al Museu Branly de París tracta d'aportar les dues visions a partir de dues figures fonamentals: el conqueridor espanyol Francisco Pizarro i l'emperador inca Atahualpa.

La història dels vençuts

Reportatge de Nicolás Tomás

L'extremeny Francisco Pizarro, fill bastard, analfabet i cuidador de porcs convertit en conqueridor, feia uns trenta anys que participava en expedicions a les Amèriques amb Alonso de Ojeda i Núñez de Balboa. Atahualpa venia d'imposar-se com a rei dels inques en una sagnant guerra civil inca que el va enfrontar als partidaris del seu germà Huascar –en va ordenar l'execució i abocar-ne les restes al riu Yanamayo– i que va deixar desenes de milers de morts. Els seus camins es van trobar

el 16 de novembre del 1532 a la ciutat andina de Cajamarca, al nord del Perú, a uns 2.700 metres d'altitud.

Atahualpa va arribar-hi convidat pels espanyols, convençut que els forasters venien en to de pau, sobre un llit adornat amb plomes, or i plata i acompanyat d'una processó de milers d'homes. Va anar-hi amb voluntat de dialogar, tot i que es creu que Pizarro ja tenia planejat parar-li una emboscada. Després d'una marxa que va durar tot el dia, i que va acabar amb la paciència del conque- →

→ ridor, espanyols i inques van trobar-se a la plaça central de Cajamarca.

Segons el relat espanyol dels fets, que ha arribat a través dels seus cronistes, un monjo dominic, Vicente de Valverde, va anar a demanar-li a Atahualpa que se sotmetés al rei d'Espanya i a la fe cristiana. L'emperador inca va agafar la Bíblia, la va mirar detingudament, la va fullejar i se la va posar a l'orella per escoltar la paraula de Déu que li havien promès. "El teu Déu no em vol parlar", va exclamar. El rei inca va llançar el llibre sagrat a terra amb fúria, sentint-se enganyat. Els espanyols van interpretar aquest gest com un acte de blasfèmia.

Els inques, però, tenen una versió diferent del que va passar. Segons alguns testimonis que ens han arribat, com el de Titu Cusi Yupanqui, nebot de l'emperador, l'ofensa va ser prèvia i dels espanyols. En una trobada anterior, aquests haurien rebutjat la chicha –beguda alcohòlica derivada de la fermentació del blat– que els va oferir Atahualpa com a senyal d'hospitalitat, creient que estaria enverinada, i la van vessar per terra. De la mateixa manera que els conqueridors no haurien respectat la seva beguda sagrada, el rei inca tampoc no ho hauria fet amb la seva religió.

Fos com fos, Pizarro va ordenar la massacre contra els inques allà reunits, amb l'ordre expressa de no tocar Atahualpa. S'estima que els menys de 200 espanyols van matar entre 4.000 i 5.000 atahualpistes, i uns 7.000 més van quedar ferits. L'emperador inca va ser atrapat. Al cap de nou mesos d'empresonament, la seva execució va ser ordenada. Atahualpa va oferir una habitació d'or i dues de plata a canvi del seu alliberament. Els espanyols van acceptar-ho, però finalment van incomplir la seva part de l'acord. S'explica que, en haver acceptat el cristianisme, va ser mort pel garrot vil i no pas cremat en una foguera.

Com va poder un analfabet, que amb prou feines comptava amb dos centenars de soldats, derrotar un dels imperis més forts de l'Amèrica Llatina, amb un exèrcit de 100.000 homes? Les armes no ho expliquen tot, segons els experts. La conquesta del Perú és la història d'un xoc de dues civilitzacions, de dos imperis, un en auge i l'altre en declivi. La conquesta d'Amèrica és l'enfrontament de dos mons, que, sobretot, ens ha estat explicat pels espanyols.

Perquè la història acostumen a explicar-la els vencedors. No obstant això, una exposició del Museu Branly de París, «L'Inca i l'Emperador», tracta de reconstruir-la a partir dels dos relats. "Presentats en forma de diàleg, els objectes inques i espanyols, les pintures, els mapes i els gravats de l'època posen l'accent en l'enfrontament entre aquests dos mons radicalment oposats, embrancats en una profunda revolució política, econòmica, cultural i religiosa", assenjala el museu. Aquest diàleg s'articula a partir de les figures de Francisco Pizarro i Atahualpa. Es pot visitar fins al 20 de setembre.

ATAHUALPA VA OFERIR UNA CAMBRA D'OR I DUES DE PLATA PEL SEU ALLIBERAMENT

En homenatge a «l'imperi de les quatre regions», com era conegut l'imperi inca, la mostra està dividida en quatre parts. La primera presenta els dos imperis enfrontats i els seus respectius líders, "en presentacions independents però en un diàleg continu". La segona tracta de representar la "trobada amb l'altre" a través de diversos objectes com la Bíblia o els rituals de beguda dels inques. La tercera té a veure amb la captura d'Atahualpa a Cajamarca, l'assassinat de Pizarro,

A la pàgina anterior «La captura d'Atahualpa» (1920-1927), de Juan Lepiani, ha estat traslladada del Museu d'Art de Lima al Museu Branly de París amb motiu de l'exposició. A Lima, l'estàtua de Pizarro davant del Palau del Govern (a la foto) ha estat substituïda per una bandera peruana.

el transport del rei inca a la seva terra natal... Finalment, en la darrera secció, el visitant s'endinsa en el període posterior a la conquesta i l'ideal d'una societat mestissa, "encara avui posat en entredit".

"L'aforisme és particularment just en el cas de la conquesta del Perú", assegura Paz Núñez Regueiro, comissària de l'exposició parisenca, en una entrevista a l'agència EFE. Segons aquesta investigadora argentina, "la «veritable» història de la conquesta no existeix i es reconstrueix en cada temptativa de lectura". I afegeix a Ràdio França Internacional: "Durant molt de temps només vam tenir accés a les cròniques de la conquesta escrites pels europeus". Explica que, de mica en mica, van apareixent fonts andines, fins abans desconegudes, que permeten qüestionar la versió espanyola.

Per aquelles ironies que té la història, a Francisco Pizarro va passar-li el mateix que a Atahualpa: va resistir-ho tot menys els espanyols. Va originar-se una guerra civil entre els partidaris de Pizarro i els del fill de Diego de Almagro el Mozo. El seu pare havia estat condemnat a mort per Pizarro el 1538. La venjança no es va fer esperar. Tres anys més tard, un grup de vint adherits a la causa de l'hereu Almagro van entrar sigil·losament al seu palau de Lima. La batalla va ser tan acarnissada que, d'una estocada, li van buidar l'ull esquerra i el seu rostre va quedar desfigurat.

Gairebé cinc segles després, la versió espanyola de la conquesta del Perú és almenys qüestionada. El 2013, l'alcalde de Lima, Luis Castañeda Lossio, va ordenar la retirada de l'estàtua de Pizarro a sobre d'un cavall amb l'espasa desenfundada i en posició d'atac. Es trobava a la Plaza de Armas de la capital, en una placeta anomenada Pizarro, davant del Palau de Govern. El batlle conservador va considerar llavors que era "lesiva a la peruanitat". En el seu lloc s'hi va hissar una gran bandera peruana, i la placeta va ser rebatejada com a Plaza Perú. De vegades, el relat dels vençuts aconseguix treure el cap i obrir-se camí. ●